

OPAS MAASTO- PYÖRÄREITIN PERUSTAMISEEN

SUOMEN LATU

Tämä opas on tehty Suomen Ladun jäsenyhdistyksille maastopyöräilyreittien luomisen ja kehittämisen tueksi. Oppaan on tarkoitus toimia muistilistana ja etenemisoppaana - syventävää tietoa löytyy Suomen Ladun muista maastopyöräilyaiheisista julkaisuista osoitteessa www.suomenlatu.fi/ulkoile/lajit/maastopyoraily

TOIMET

Reitin perustamisen toimet on tässä lueteltu järjestyksessä aina ideavaiheesta käyttöön saakka. Se ei tarkoita, että asiat etenisivät aina tässä järjestyksessä. Eteneminen voi vaatia välillä palaamista aikaisempaan vaiheeseen. Joitakin toimia voidaan edistää rinnakkainkin. Pääpaino on vahvasti suunnittelussa.

- Kohderyhmä
- Toimijoiden tunnistaminen
- Muiden käyttäjien tunnistaminen
- Reitin hahmottelu
- Maa-alueiden omistajien tunnistaminen ja luvitus
- Vuodenaikojen huomioiminen
- Raivaus ja rakenteet
- Reittien ja niiden osien luokittelu
- Toteutuksen rahoitus
- Turvallisuus
- Vastuutaho(t)
- Ylläpito
- Nimeäminen
- Viitoitus- ja opastesuunnitelma
- Toteutus
- Juhlalliset avajaiset
- Markkinointi ja käyttö

KOHDERYHMÄ

Millaiselle pyöräilijälle reitti soveltuu? Millaisille sen haluttaisiin soveltuvan? Ajetaanko reitillä kilpailuja, onko se pelkästään retkeilyreitti? Halutaanko ottaa huomioon useampia kohderyhmiä? Onko reitillä arvoa kunnalle ja elinkeinolle matkailun näkökulmasta? Voi olla paikallaan selvittää alueen pyöräseuroilta, onko heillä tarvetta kisareitille. Tällöin reitille voidaan jättää ns. teknisiä osuuksia ja suunnitella mahdolliset pohjustukset siten, että useamman pyöräilytyylilajin edustajat pääsevät nauttimaan heille soveltuvista osuuksista unohtamatta retkeilijänäkökulmaa. Samalla voi jo pohtia reitin tai sen osuuksien muita käyttäjiä - ks. muiden käyttäjien tunnistaminen.

TOIMIJOIDEN TUNNISTAMINEN

Reitin rakentamisella voi olla suuri vaikutus alueen eri toimijoihin. Vähintäänkin reittihankkeessa ovat aina mukana reittiä haluava taho (yhdistys), reitistä vastaava taho (kunta tai Metsähallitus), maanomistajat sekä reitin suunnittelijat ja toteuttajat (yhdistys, kunta, yritykset). Jatkuvuuden varmistamiseksi tulee sopia myös ylläpitotahosta (ks. ylläpito).

Reitillä voi olla myös matkailullista arvoa, jolloin alueen matkailuyrittäjät ja -toimijat on syytä ottaa mukaan jo suunnitteluvaiheeseen. On muistettava, että kunnan sisälläkin on useita organisaation osia, joiden osallisuus pitää huomioida (liikuntapalvelut, ulkoalueista vastaavat, kaavoitus, ympäristötoimi, luonnonsuojelu, matkailupalvelut).

MUIDEN KÄYTTÄJIEN TUNNISTAMINEN

Usein reitin varrella on osuuksia, joilla on muita liikkuja kuin pyöräilijöitä. Pelkästään poluilla on usein kävelijöitä, koirien ulkoiluttajia ja polkujuoksijoita. Jollain osuudella voi olla latupohjaa tai ulkoilureittiä, jopa hevosia. Näiden osuuksien osalta on tarpeen käyttää monikäyttöreittien ohjeistusta (ks T. Riikonen & A. Rautiainen: *Maastossa olevien ulkoilureittien monikäyttö: nykytila, esteet ja mahdollisuudet*). Ottakaa yhteyttä näiden käyttäjäryhmien edustajiin, ja sopikaa monikäyttöisten osuuksien merkinnästä ja käytöstä yhdessä!

REITIN HAHMOTTELU

Kaikki alkaa maastosta. Tavoiteltava reitti (tai reitit) on kuljettava läpi ja piirrettävä kartalle. Tärkeää on ottaa GPS-jälki samalla! Jos kohderyhmä on jo tiedossa, voi samalla kerralla merkitä muistiin mahdolliset raivaus-, pohjustus-, rakenne- ja monikäyttötarpeet. Ajosuunta tulee miettiä samalla. Mitä huomionarvoisia kohteita reitillä on? Missä on alkupiste, missä päätepiste? Miten mahdolliset palvelut sijoituvat reitin varrelle? Ks. esim. T. Riikonen: *Mistä polku löytyy?*

MAA-ALUEIDEN OMISTAJIEN TUNNISTAMINEN JA LUVITUS

Kaupunki- ja kuntakeskusten läheisyydessä olevilla ulkoilualueilla ja metsillä on usein lukuisia omistajia, kiitos historiallisen isojaon. Kun ollaan suunnittelemassa merkittyä reittiä, tulee kaikilta maanomistajilta saada lupa reitin olemassaoloon, rakentamiseen ja ylläpitoon.

Monelle maanomistajalle voi pyöräilykäyttö tuntua arveluttavalta - parasta olisi, jos pääsisitte käymään reitillä kunkin maanomistajan kanssa. Antakaa maanomistajalle mahdollisuus esittää vaihtoehtoisia reittejä. Käyttäkää ensisijaisesti sopimus pohjaa (ks. *Ulkoilureittien perustaminen sopimuksella*). HUOM! Joissain tapauksissa reitti-hankkeen rahoituksen edellytyksenä voi olla ulkoilureittitoimitus (ks. *Ulkoilulaki*).

VUODENAIKOJEN HUOMIOIMINEN

Pyöräilyreitti voi kulkea kesällä latupohjalla, mutta ei talvella ilman erityisjärjestelyitä. Voiko reittiä käyttää talvella? Sellaisenaan, millaisin muutoksin? Onko reitin varrella ladunylityspaikkoja? Mihin ladun ylitys olisi turvallisinta sijoittaa? Nämä tulee tunnistaa ja suunnitella etukäteen. Talvi- ja kesäreiteille on jopa omat reitti-merkkinsä. Lisäksi olosuhteet voivat reitin osilla vaihdella kovastikin - pehmenevät-kö jotkin paikat keväällä ja syksyllä ajokelvottomiksi? Onko niitä tarpeen pohjustaa?

RAIVAUS JA RAKENTEET

Reitin osalta on kirjattava ylös mahdolliset raivaus- ja pohjustustarpeet sekä mahdolliset rakennetarpeet. Voi olla, että näitä paikkoja on käytävä katselmoimassa reitillä useammankin kerran. Muista, että näiden toimien osalta on aina oltava maanomistajan lupa! Omin päin ei saa raivata eikä tehdä maanmuokkaustöitä! Luvan saamiseksi onkin tärkeää merkitä aiheet ja tarpeet kartalle, ja käydä maanomistajien kanssa reitillä katselmoimassa kohteet etukäteen. Myös yksityisteiden käyttö osana reittiä vaatii luvan.

Raivauksella tarkoitetaan pienimuotoista polun avaamista siten, etteivät oksat, puuntaimet tmv. ole ajamisen esteenä. Pohjustuksella tarkoitetaan hakkeen taikka soran levittämistä esimerkiksi kivikkoisille taikka juurakkoisille osuuksille ajamisen sujuvoittamiseksi. Huom! On syytä jättää pohjustetun osan viereen pohjustamattontaa väylää haastavampia reittejä haluaville! Rakenteilla tarkoitetaan mm. siltoja ja pitkoksia. Usein reitin varrella on oja, joihin on tarpeen tehdä ylitys. Soisilla osuuksilla voidaan tarvita pitkoksia. Rakenteissa on huomioitava, ettei laudoitukseen jää sellaisia välejä, joihin rengas uppoaa! Myös riittävät kääntösaiteet on huomioitava.

REITTIEIN JA REITIN OSIEN LUOKITTELU

Maastopyöräilyn harrastajien näkökulmasta on erityisen tärkeää tietää, millaiselle polulle taikka reitille ollaan lähdössä. Osa arvostaa leppoosaa ja rullaavaa neulaspolkua, osa haluaa haastaa itsensä teknisessä kivikkojuurakossa. Lajin piirissä onkin käytössä reittiluokittelu (ks. T. Riikonen: *Ajatuksia maastopyöräilyreittien vaatavuusluokituksen kehittämisestä*).

Harvoin yksi kokonainen reitti kuuluu luokitukseltaan yhteen kategoriaan; luokitus annetaan sen mukaan, minkä vaikeustason polkua reitillä on eniten. Eri vaikeustasot merkitään osuuksittain eli segmenteittain vähintään kartalle, mutta myös maastoon silloin, kun se on mahdollista ja reitin käytön kannalta mielekästä. Voi olla, että erityisesti halutaan merkitä reitin varrella vaihtoehtoiset, eri vaatavuustason osuudet, jotka vievät samaan kohteeseen. Luokituksella ja opastuksella on erityinen merkitys, mikäli halutaan luoda ns. matalan kynnyksen reittejä.

TOTEUTUKSEN RAHOITUS

Raivaus, pohjustukset, rakenteet, luvitus, reittimerkintä, suunnittelu, viitoitus ja opastus vaativat kaikki työtunteja ja sisältävät materiaalikustannuksia. Voi olla, että reitin toteutus on talkootöinä liian suuri ponnistus ja/tai että tarvitaan rakenteiden taikka viitoituksen osalta ammattilaisten apua. Onkin järkevää miettiä hankkeen käytössä olevat resurssit ja laskea reitin toteutuksen kustannukset.

Usein kunnilla on ulkoilualueille jonkin verran kehittämisbudjettia, ja rahoitusta voi reittien rakentamiseen hakea eri lähteistä (ks. *Suomen Ladun linkit rahoituslähteisiin*). Kunnan edustajien kanssa kannattaa keskustella näistä jo varhaisessa vaiheessa, sillä rahoitusten hakuprosessit ovat usein pitkäkestoisia.

TURVALLISUUS

Reitin ylläpitäjällä on ensisijainen vastuu siitä, että tarjottu palvelu on kuluttajalle turvallinen. Kuluttajaturvallisuuslaki määrittää velvollisuuksia, joita reitin tarjoaminen tuo reitin ylläpitäjälle. Reitin kunnossapito voidaan ulkoistaa esimerkiksi yritykselle tai yhdistykselle, mutta reitin ylläpitäjä on silti edelleen vastuullinen palveluntarjoaja.

Reitin ylläpitäjän velvollisuudet:

- Huolellisuusvelvollisuus
- Tietojen antaminen palvelusta
- Riskinarviointi ja omavalvonta
- Onnettomuuskirjanpito
- Vaaraa aiheuttaneesta palvelusta ilmoittaminen
- *Turvallisuusasiakirjasta* huolehtiminen

Kuluttajaturvallisuuslaki koskee mm. ulkoilureittejä, luontoreittejä ja merkittyjä polkuja. Tämä johtuu kuluttajaturvallisuuslain sovellusalan määrittelystä: kuluttajaturvallisuuslakia sovelletaan ”(...) kuluttajapalveluihin, joita tarjotaan, suoritetaan, pidetään kaupan, myydään tai muutoin luovutetaan”. Tutustumisen arvoinen dokumentti on T. Riikonen & A. Rautiainen: *Maastossa olevien ulkoilureittien ylläpitäjän vastuu, yrittäjän vastuu ja ulkoilijan omavastuu*.

VASTUUTAHO(T)

Lähtökohtaisesti reitistä vastaa kunta taikka ne kunnat, joiden alueella reitti kulkee, pl. valtion maiden osalta Metsähallitus. Kunnan (ja/tai Metsähallituksen) mukana-olo reittihankkeessa jo alkuvaiheista alkaen on ensiarvoisen tärkeää. Reitin rakentamisesta ja ylläpidosta voidaan sitten kunnan kanssa sopia erikseen. Kunta on kuitenkin viime kädessä vastuullinen reitin ylläpitäjä (ks. reitin turvallisuus).

YLLÄPITO

Vastuun osalta jo todettiin, että vastuu reitistä on kunnalla. Ylläpidosta tulee sopia kirjallisesti, jos yhdistys ottaa reitin tai sen osia ylläpitovastuulleen. Ylläpidon kattavuudesta on myös mainittava yksityiskohtaisesti, ettei vastuuttomia osa-alueita pääse syntymään. Käytännön ylläpitotoimet voivat olla polun raivausta (vesakot, oksat, kaatuneet puut), rakenteiden korjausta tai uusimista, viitoituksen ja opastuksen korjauksia, pohjustusten parannuksia jne.

REITTIEIN NIMEÄMINEN

Kun reitin suunnitteluun ja toteutukseen on käytetty aikaa ja vaivaa, on paikallaan antaa reitille sopiva nimi! Usein sellainen löytyy jo mahdollisesti aiemmasta historiallisesta käytöstä (esimerkiksi kirkkopolku) tai alueen nimestä (esimerkiksi Pehkuso). Voi olla, että halutaan kunnioittaa yhdistyksen vaikuttajahahmoa tai innokasta pyöräilijää (esimerkiksi Hannan polku). Jos reitti palaa lähtöpaikkaansa, reitin nimi on tyypillisesti kierros (esimerkiksi Kalliojärven kierros) tai lenkki (Pölyvaaran lenkki). Nimestä on myös hyötyä, jos reittejä on useita, ja tehdään opastus ja viitoitus.

VIITOITUS- JA OPASTESUUNNITELMA

Reitti on syytä merkitä maastoon, erityisesti silloin, kun alueella kulkee muitakin reittejä tai polkuverkostoa. Kevyimmillään reittimerkintä voi olla merkkinauhoja ja/ tai maalitäpliä kivissä taikka puiden rungoissa. Usein kuitenkin on selkeämpää käyttää virallisia merkkejä (SFS 4424:2020). Mitä selkeämmin reitti on opastettu ja merkitty, sitä enemmän se saa käyttäjiä - erityisesti harrastuksen alkuvaiheessa olevia. Matkailu- ja turistinäkökulmasta viitoitus ja opastus on lähes välttämätöntä.

Lähtöpisteessä tulee olla opastetaulu, joka sisältää tietoa reitistä sekä reittikartan. Tutustumisen arvoinen, kattava dokumentti on E. Ollila & S. Kestilä: *Turvallinen ja asiakaslähtöinen opastekokonaisuus*. Ks. myös “*Esimerkki maastopyöräpolun lähtöpäin infotaulusta*”.

TOTEUTUS

Mikäli kaikki edellä kerrottu on huomioitu, suunniteltu, kirjattu ylös, tekijät ja vastuutahot sovittu ja lupa kaikkeen saatu, päästään reittiä vihdoin toteuttamaan. Toivottavasti olette saaneet motivoituneita ja osaavia tekijöitä mukaan hankkeeseen! Raivaus-, pohjustus ja rakentamisretkille on hyvä ottaa maukasta evästä ja kunolliset työkalut. Laajemmissa hankkeissa on tärkeää sopia aikataulu ja eri toimien toteutusjärjestys. Isommat hankkeet vaativat myös työnjohdon: kuka valvoo, että toteutus tehdään suunnitelman mukaisesti?

REITIN JUHLALLISET AVAJAISET

Kun reitin toteuttamisen eteen on nähty paljon aikaa ja vaivaa, on hyvä viettää juhlalliset avajaiset! Järjestäkää yhteislenkki, ja julkaiskaa saavutus sosiaalisessa mediassa. Kutsukaa paikalle alueen päättäjiä ja median edustajia! Se lisää lajin positiivista näkyvyyttä ja tuo reitille käyttäjiä. Nostakaa esille reitin eteen runsaasti töitä tehneet tahot ja palkitkaa heitä jotenkin. Voitte myös onnitella itseänne onnistuneesta hankkeesta!

MARKKINOINTI JA KÄYTTÖ

Luonnollisesti uutta reittiä on syytä markkinoida yhdistyksen omista kanavissa, mutta myös valtakunnallisesti. Erityisen tärkeää tämä on silloin, jos reitillä nähdään olevan matkailullista merkitystä. On tärkeä pohtia ja sopia, mistä ja miten tieto reitistä on löydettävissä. Reittikuvaus on myös tärkeä. GPS-jälki ja viideot kohteesta ovat nykypäivää. Muistakaa tehdä julkaisuja sosiaalisessa mediassa aina, kun käytätte reittiä!

Teksti: Reittimestarit / Petteri Pyrrö

Kuvat: Antti Nousiainen

Taitto: Reittimestarit / Antti Nousiainen

Suomen latu ry 2020